

дошкільників до використання народного мистецтва / З. Резніченко // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г.Короленка. – Випуск 1, – Полтава, – 2001. – Серія « Педагогічні науки» – С.184–190.

7. Щербак В. Заквітчала б килимами усю Україну. – Надія Бабенко, альбом – К., Народні джерела – 2006, 72 с.

*Людмила Зубко
(с. Хитці, Україна)*

ВІНОК ОБЕРІГ – СКЛАДОВА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Вінок – це традиційний символ і оберіг українців, це символічне коло, яке з найдавніших часів вважається охоронцем від будь-яких злих сил. Він і прикрашав, і оберіг того, хто його одягав.

Вінки мали значні територіальні відмінності. Так у середньому Подніпров'ї розмір квітів поступово зменшується в напрямку потилиці, коли в інших місцях (на Поділлі) «квітчалися в протилежному напрямку». На Західній Україні звиті вінки прикрашали герданами зі скляних намистин, листками позолоченого барвінку тощо; на Івано-Франківщині доповнювали, вплітали жмутки різнокольорової вовни, які прив'язували до кіс і опускали на плечі. Гуцулки носили звиті вінки зі склярусу та стрічок, штучних квітів та павиноного пір'я. Дівчата підв'язували підборіддя червоною хустиною і, піднявши її на тім'я, опускали кінці за голову. Попід хусткою з боків голови втикали живі або штучні квіти - чічки. На весілля одягали головний убір на зразок шапочки, зроблений із герданів та стрічок і оздоблений спереду круглими металевими бляшечками, а збоку - китицями квітів. На свята прикрашали коси квітами або дрібним пір'ям, яке вмочували в розтоплений віск. Поверх усього цього накладали різнокольорові шовкові стрічки, кінці яких опускали на плечі. Під час праці дівчата підв'язували волосся стрічками. Головний убір лопотушка складався з окремих круглих звивів закладеної у дрібні складки різнокольорової тканини або шовкової стрічки, які закріплювалися на твердій основі циліндричної форми.

Пов'язка – закріплений на каркасі яскравий шерстяний платок (Чернігівщина, Полтавщина). Стрічки – бинди, за допомогою таких різнокольорових стрічок дівчата прикрашали весь комплекс свого вбрання, прикріплюючи їх у великій кількості до стрічок або вінка на потилиці або пришиваючи до стрічки, яку пов'язували на шиї. Цей головний убір характерний на Чернігівщині, Лівобережній Київщині, Черкащині.

Чільця – низка тоненьких орнаментованих латунних пластинок, що складали на чоло. Чільця, які побутували у ХІХ ст. на Гуцульщині зберегли багато архаїчних рис і нагадують старовинні головні прикраси періоду Київської Русі. За часів Київської Русі дівчата носили розпущене волосся, розділене посередині. Ця традиція протягом століть у побуті українських дівчат. Однак у кінці ХІХ – на початку ХХ ст. це явище стає винятковим і частіше пов'язується з тими чи іншими обрядами, зокрема весіллям. Під час праці волосся підв'язували або заплітали в одну чи дві коси. Дрібненько сплетені косички (дрібниці) були поширені серед дівчат Поділля, Київщини,

Полтавщини. На Волині та й на тому ж Поділлі дівчата заплітали коси вчетверо (батіжок).

У деяких місцевостях Прикарпаття зберігався старовинний звичай подовжувати природне волосся штучними косами з червоної бавовняної волічки. На Гуцульщині дівчата вплітали в косу нитки (шварку), на яку нанизували гудзики. Для закріплення коси на голові її густо обплітали червоною вовною (попліткою) або прив'язували кінці кіс на тім'я червоною стрічкою, яка закінчувалась на потилиці. Зачіску оздоблювали живими квітами – закосичували. На Покутті дівчата розділяли волосся на тім'я на дві половини і заплітали над вухами коси, які укладали на зразок вінка. Для дівчат з Лівобережжя у святкові дні було типовим заплітання волосся в одну косу, яка вільно звисала на спину, а в будень дві коси, що закладалися вінком. На Полтавщині інколи дівчата заплітали волосся в одну велику і кілька маленьких кіс.

Відомі й більш складні види зачісок, наприклад у зв'язку, при якій частину волосся спершу розділяли навпіл та напускали на обидві сторони чола, утворюючи так звані начоси, кінці яких закріплювали за вуха під коси.

Звичай прикрашати голову квітами (квітчатися) був дуже поширений. Заплітаючи волосся у дві коси, дівчата обвивали їх навколо голови та закріплювали за ними квіти, що створювало враження одягнутого на голові вінка.

Дівочі головні убори суттєво вирізнялись від жіночих. їм притаманна велика різнобарвність і пишність кольорів. Особливим розмаїттям форми й оздоблень відзначились весільні головні убори. Характерним для них було те, що верх голови, маківка, були завжди відкритими. Звідси й головний убір здебільшого мав вінчаподібний вигляд.

Вінкоподібні головні убори поділяються на вінки-шнури, вінки площинні та вінки звиті. Матеріали, конструкція, форми й техніки їх виготовлення були найрізноманітнішими. Вінки-шнури мали вигляд тоненької червоної стрічки, яку пов'язували навколо голови і закріплювали ззаду, стримуючи розпущене волосся. На таку стрічку, наприклад на Чернігівщині, втикали штучні або живі квіти, а на Київщині пришивали складену у дрібні складки різнобарвну тканину, що імітувала вінок. Площинні вінки робили обов'язково на твердій (іноді картонній) основі, яка мала циліндричну форму. Часом на неї у багато рядів нашивали вузькі різнокольорові стрічечки, зібрані у дрібні складки. Частіш основу обтягували шовковою тканиною, а зверху прикріплювали квіти. Звиті вінки – найскладніша стадія розвитку дівочих головних уборів, яка мала значні територіальні відмінності. Так на Середньому Подніпров'ї розмір квітів поступово зменшувався в напрямку потилиці, в той час як в інших містах «квітчалися» в іншому напрямку. У звитому чубатому вінку композиційний акцент був спереду. Залежно від призначення такий вінок міг бути більшим або меншим, нарядним і складним. Робили його з різних живих або штучних квітів, прикрашали сусальним золотом, пташиним пір'ям, пофарбованим у

яскраві кольори. Ззаду на спину опускали барвисті стрічки.

Прадавньою традицією на Полтавщині було використання для виготовлення вінка, перш за все квітів та листя, як прикрас. Дикоростучі та садові живі квіти – улюблена, повсюди поширена прикраса для волосся полтавських дівчат. Їх закріплювали на волосся, втикаючи під стрічку-пов'язку, в косу або під хустку в будень, а особливо у свято. При виготовленні вінка кожна дівчина виявляла свою майстерність і естетичність. Найбільшою популярністю користуються червоні маки, чорнобривці, мальви, рожі, волошки або васильки, ромашки, барвінок, безсмертник, а восени – жоржини різних кольорів. Квіти приваблювали красою, своєю свіжістю та соковитістю, духмяністю, а також були символом краси, молодості, оригінальності – таких бажаних рис для кожної дівчини.

У вінках komponували в певному порядку великі за розміром і яскраві за кольором червоні, рожеві, жовті квіти, розміщували на певній віддалі одна від одної, а між ними вплітали дрібніші. Плели вінки із однакових квітів. Зелене листя вплітали так, щоб воно знаходилось поміж квітами та обрамлювало їх. Композиційний склад вінка: квіти та інші матеріали.

Усього у вінку може бути до 12 різних квітів, кожна з яких мала свій символ. Мак вважається не тільки квіткою мрій, але й символом родючості, краси та молодості; ромашка символ кохання, ніжності та вірності; соняшник-відданості й вірності; волошка у віночку-символ людяності; рожа, мальва, півонія – символ віри, надії, любові; м'ята – оберіг дитини та її здоров'я; материнка – символ материнської любові; лілея-дівочі чари, чистота цноти; безсмертник – символ здоров'я, загоює виразки і рани; цвіт вишні та яблуни – материнська відданість та любов; калина – краса та дівоча врода; польові дзвіночки – вдячність.

Щоб посилити захисну силу вінка поміж квітів вплітали зілля та листя: полин «траву над травами», буркун зілля – символ вічності, що може з'єднувати розлучене подружжя; листя дуба – символ сили. Але чи не найсильнішими оберегами вважають барвінок – символ життя та безсмертя душі людської, оберіг від злих сил, зілля кохання та дівочої краси, чистого шлюбу. Казали, що варто лише дівчині або юнакові з'їсти листочок барвінку, як між ними спалахне кохання. Кожна пелюстка має певне значення: перша – краса, друга – ніжність, третя – незабутність, четверта – злагода, п'ята – вірність.

Влітку віночок сплітали з різних трав і квітів, восени – із золотистого та червоного листя, взимку – із штучних квітів.

Збирали квіти у певні дні й у певну годину, залежно від призначення вінка. Перед плетінням квіти «очищали». Категорично заборонялось вплітати «нечисте зілля» – папороть, вовчі ягоди, дурман. Хлопців під час плетіння бути не повинно. Вінки із штучних і воскових квітів плели, в основному, черниці православних монастирів і продавали на київських базарах, від чого й назва «київські». Вони купували перед шлюбом як весільні. Штучні квіти у вінку переживались барвінком. Але з яких би матеріалів і квітів плели вінок,

він мав бути не високим і охайно прилягати до голови.

Цей витвір мистецтва був книгою душі дівчини; мовою квітів вона виражала свої почуття, стан душі, події, які відбувалися у її житті.

Всюди на Полтавщині до вінків прив'язували кольорові шовкові стрічки, які доповнювали цю прикрасу голови, виконуючи роль наспинної прикраси, спадаючи по плечах від потилиці і нижче талії, а іноді сягаючи колі.

Стрічками вносили активний кольоровий акцент та динаміку в образний лад вбрання. У багатьох місцевостях Полтавщини композиційно-орнаментну будову вінків збагачували за рахунок металевої фольги та воскових спіралі. Такі вінки виразно впливали на архітектуру вбрання, вносячи в неї елемент статичності, величності.

Фото 1. Учасники об'єднання «Чорнобривці» за виконанням рушника «Українського єднання»

Квітами з яких плели вінки і букети, прикрашали гостей, та тих хто виконував весільні обряди: їх перев'язували рушниками, чіпляли букетики на сорочки та капелюхи. Весільні жінки прикрашали своїм вінком образ Богородиці. Його також зашивали в подушку, клали в колиску дитині, доїли крізь нього хвору корову. Синові, який йшов на війну, мати давала весільний вінок, як оберіг від загибелі

Знімання вінка та одягання на молоду очіпка засвідчували її перехід у статус заміжньої жінки.

У наш час вінок та його елементи зберігалися у сучасному весільному обряді, в сільській місцевості, як прикраса весільного поїзду, приміщень, домівок молодих, одягу.

Це свідчить про невмирущість народних традицій та їх активне повернення у весільний обряд сучасних українців.

*Аліна Кісуріна
(Полтава, Україна)*

СХРЕЩЕННЯ ДОЛОНЬ У ПАМ'ЯТІ ПОКОЛІНЬ

Віра Сергіївна відійшла у вічність 3 жовтня 2010 року, на 100-му році життя. Її творчість, така велика і наповнена високим змістом, – це ціла епоха, епоха Віри Роїк, відомої української вишивальниці, заслуженого майстра народної творчості України, Героя України, лауреат Державної премії АР Крим, Заслужений майстер народної творчості України (1967), Заслужений художник АР Крим, Почесна грамота Кабінету Міністрів України (06.2004), Почесний громадянин: міста Кобеляки, міста Лубни Полтавської області, міста Сімферополя. Віра Сергіївна залишила людям величезний творчий спадок, який становить більше ніж тисячу оригінальних робіт, понад триста з яких майстриня виконала за власними орнаментами. Їх зберігають у колекціях тридцяти шести музеїв України та світу.

У квітні 2012 року Вадим Михайлович Роїк приїжджав у Полтаву і райцентр Лубни. На свою малу батьківщину, якраз перед 101-ою річницею від дня народження своєї мами – Віри Сергіївни Роїк [2].

У нього було два завдання: перше – презентація книги сонетів Сергія Сурмача «Я – Віра...» і збірника доповідей науково-практичної конференції, яка відбулася в Сімферополі 26 квітня 2006 року, на тему: «Творчість В.С. Роїк у контексті розвитку декоративно-прикладного мистецтва України»; і друге – відкриття виставки «Український рушничок» Віри Роїк, доповненої виробами її учениць Є. Жукової, А. Воронової та Ю. Абрамової, в Полтавському художньому музеї – галереї мистецтв імені М. Ярошенка [3].

Виставку в музеї урочисто відкрили перед днем народження Віри Сергіївни, про що свого часу друкувалося в газеті «Кримська світлиця». Тоді ж відбулася і презентація книг, присвячених Вірі Роїк, спочатку в Полтаві, а потім – у Миргороді та Лубнах. На презентації в Лубнах можна зупинитися детальніше. За розпорядженням міського голови А. Грицаєнка її було заплановано провести в Центральній міській бібліотеці [1]. І так вийшло, що презентація книг відбулася відразу після презентації історичного роману-хроніки лубенської письменниці Ольги Хало, автора багатьох романів, віршів і поем. Присутні з великим зацікавленням сприйняли нові видання. Після закінчення зустрічі з читачами Ольга Іванівна передала свою нову книгу в Музей історії міста Сімферополь на пам'ять про видатну лубенську вишивальницю Віру Роїк.

Роман побудований на достовірних історичних фактах. В його основу покладено події від поразки козацького ватажка Северина Наливайка під Лубнами в 1596 році до сходження в 1669 році на трон Речі Посполитої останнього представника королівської гілки князів Вишневецьких – Міхала-Корибута. У романі на тлі тогочасних міжнародних відносин різних держав показано становлення козацтва як вирішальної військової сили в утвердженні самостійності України, правдиво змальовано славетних ватажків і гетьманів козацького лицарства, відтворено запровадження церковної унії 1596 року та боротьбу з нею.